

СЕКЦІЯ 6 ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 37.371

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У КОНТЕКСТІ ЇХ ПІДГОТОВКИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сняданко І.І., к. психол. н.,
доцент кафедри психології, педагогіки і соціального управління
Національний університет «Львівська політехніка»

Стаття присвячена аналізу особливостей формування особистісної компетенції в психологічному консультуванні студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності. Здійснено аналіз структури психологічної готовності студентів технічних університетів до майбутньої професійно-управлінської діяльності. Розглянуто поняття особистісної компетенції та її роль у структурі психологічної готовності студентів технічних університетів до майбутньої професійно-управлінської діяльності. Проаналізовано особливості психологічного консультування та психологічного консультування студентів технічних університетів у контексті підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності.

Ключові слова: особистісна компетенція, самоефективність, психологічна готовність, професійно-управлінська діяльність, психологічне консультування, студент, структура, технічний університет.

Статья посвящена анализу особенностей формирования личностной компетенции в психологическом консультировании студентов технических университетов в контексте их подготовки к будущей профессионально-управленческой деятельности. Осуществлен анализ структуры психологической готовности студентов технических университетов к будущей профессионально-управленческой деятельности. Рассмотрены понятия личностной компетенции, и ее роль в структуре психологической готовности студентов технических университетов к будущей профессионально-управленческой деятельности. Проанализированы особенности психологического консультирования и психологического консультирования студентов технических университетов в контексте подготовки к будущей профессионально-управленческой деятельности.

Ключевые слова: личностная компетенция, самоэффективность, психологическая готовность, профессионально-управленческая деятельность, психологическое консультирование, студент, структура, технический университет.

Sniadanko I.I. FORMATION OF PERSONAL COMPETENCE IN PSYCHOLOGICAL CONSULTATION OF STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF THEIR PREPARATION TO FUTURE PROFESSIONAL ADMINISTRATIVE ACTIVITY

An article is devoted to the analysis of formation peculiarities of personal competence in psychological consultation of students of technical universities in the context of their preparation to future professional administrative activity. The conception of personal competence has been examined, particularly, personal competence of students and their role in the structure of psychological readiness of students from technical universities to future professional administrative activity. The analysis of psychological readiness of students from technical universities for future professional administrative activity has been accomplished. The structure of psychological readiness of students from technical universities comprised of the following competences: personal, value, educational, educational professional and administrative.

Key words: personal competence, self-effectiveness, psychological readiness, professional administrative activity, counseling, student, structure, technical university.

Постановка проблеми. На сьогодні психологічне консультування є одним із популярних видів психологічної допомоги клієнту, при цьому клієнтом може висту-

пати як одна людина, так і колектив організації. Психологічне консультування є сферою практичної професійної діяльності психолога, яка пов'язана з наданням

допомоги потребуючим її людям у вигляді порад, рекомендацій щодо вирішення життєвих психологічних проблем [4; 6].

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «консультування» в практиці надання психологічної допомоги професіоналами також застосовується в декількох випадках, а саме: як особливий вид допомоги, який призводить до конструктивних змін у клієнта; як деякий репертуар можливих дій; як психологічний процес [3].

Основна мета психологічного консультування – це надання психологічної допомоги людині у вирішенні її проблем, покращенні стосунків з оточуючими [3].

Виділяють такі види психологічного консультування [6]: інтимно-особистісне консультування; сімейне консультування; психолого-педагогічне, психолого-управлінське консультування; ділове консультування. Психолого-педагогічне консультування передбачає обговорення консультантом і клієнтом питань навчання та виховання дітей, підвищення педагогічної кваліфікації дорослих, вдосконалення педагогічного керівництва, управління дитячими та дорослими групами [6]. Зміст психолого-педагогічного консультування передбачає консультування між психологом і батьками дитини, яка навчається в школі. Отже, для системи вищої освіти цей вид консультування не дуже підходить, тому що студенти є повнолітніми особами.

Діловим називається консультування, яке пов'язане з подоланням людьми ділових проблем: вибору професії, вдосконалення і розвитку здібностей, організації праці, підвищення працездатності, проведення ділових переговорів [6].

Можна припустити, що зі всіх видів психологічного консультування саме діловий вид консультування є найбільш наближеним для консультування в системі вищої освіти.

Слід нагадати, що в системі вищої освіти в Україні нині не передбачено роботи психологічної служби. Саме тому психологічне консультування у вищих навчальних закладах є одним із питань, яке потребує більш широкого вивчення та дослідження. Впровадження системи психологічного консультування студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності обумовлено тим, що за результатами проведеного емпіричного дослідження рівня психологічної готовності студентів до майбутньої професійно-управлінської діяльності виявлено, що лише біля четвертої частини студентів є психологічно гото-

вими до майбутньої професійної та управлінської діяльності.

Психологічна підготовка студентів інженерних спеціальностей у технічному університеті передбачає оволодіння знаннями, вміннями та навичками, які є необхідними як для інженера, так і для інженера-керівника, тобто вміння спілкуватись, володіти собою, управлінські вміння.

У результаті дослідження структури психологічної готовності студентів технічних університетів було виділено її структурні складові, якими виступають такі психологічні компетенції студентів (Рис. 1):

– *Особистісна компетенція* (психологічні знання щодо особливостей своєї особистості (особистісна самоефективність), уміння та навички самоуправління, самоаналізу, рефлексії, знання щодо своїх сильних і слабких сторін, вміння саморегуляції своїх психологічних станів, контроль, бажання особистісних змін тощо);

– *Ціннісна компетенція* – знання про важливі цінності, якими має володіти студент, майбутній керівник, інженер, усвідомлення студентом важливості впливу своєї професійно-управлінської діяльності на навколишнє середовище, відповідно формування «ціннісної» поведінки при прийнятті важливих професійно-управлінських рішень;

– *Навчальна компетенція* – мотивація до навчання (бажання вчитись), знання, уміння та навички навчальної діяльності, мотивація до оволодіння навчальними програмами, знання алгоритмів пошуку шляхів підвищення своїх знань, що потребують умінь написання грантів, офіційних листів тощо; крім того, знання щодо своїх здібностей, пошук свого індивідуального стилю навчання тощо (необхідно формувати на першому другому курсі навчання);

– *Навчально-професійна компетенція* – оволодіння саме професійно-технічними знаннями, уміннями та навичками (професійно-технічна діяльність). Готовність до ідентифікації себе зі суб'єктом інженерної діяльності (бажання бути саме інженером), готовність до пошуку шляхів розв'язання професійних завдань у межах обраної професії, «футурирування» [4] інженерного майбутнього (необхідно формувати на третьому курсі навчання);

– *Професійно-управлінська компетенція* – знання щодо своїх можливостей, здібностей до професійно-управлінської діяльності, уміння та навички управлінської діяльності, мотивація до виконання професійно-управлінської діяльності (необхідно формувати на четвертому, п'ятому курсі навчання).

Рис. 1. Структура психологічної готовності студентів технічних університетів до майбутньої професійно-управлінської діяльності

З рисунку 1 бачимо, що розвиток навчальної компетенції, який передбачає оволодіння студентами вміннями вчитись, впливає на розвиток навчально-професійної компетенції, яка забезпечує психологічну готовність саме до професійної діяльності, і лише на наступному етапі відбувається процес оволодіння студентами професійно-управлінською компетенцією. Також варто відмітити, що процес оволодіння особистісною і ціннісною компетенціями відбувається одночасно на кожному етапі формування психологічної готовності студента технічного університету до майбутньої професійно-управлінської діяльності.

Якісною характеристикою компетентцій, що входять у структуру психологічної готовності студентів технічних університетів до професійно-управлінської діяльності є рівень самоефективності студента в межах кожної компетенції, як особистісної, навчальної, навчально-професійної, так і професійно-управлінської.

Концепція самоефективності вперше була запропонована в кінці 70-х років минулого століття. Ця концепція є частиною соціально-когнітивної теорії А. Бандури, згідно з якою психологічне функціонування людини можна описати в термінах безперервної взаємодії трьох груп факторів: поведінкових, когнітивних та факторів оточуючого середовища. Відповідно до підходу, який розробляв А. Бандура, людина певною мірою вільна від контролю зовнішніх сил (підкріплень), разом із тим її не можна вважати і повністю вільною істотою, яка може робити все, що забажає [1; 8].

Під самоефективністю А. Бандура розумів відчуття власної компетентності та ефективності, а також уміння людей усвідомлювати свої здібності та вибудовувати поведінку, яка б відповідала специфічній задачі або ситуації. Автор підкреслює важливість цієї особистісної характеристики, яка в поєднанні з конкретними цілями і знанням про те, що необхідно робити,

може суттєво впливати на всю подальшу поведінку людини [8].

Студент, який має високий рівень самоефективності в компетенціях, що входять у структуру психологічної готовності до майбутньої професійно-управлінської діяльності, можна вважати «психологічно компетентним», тобто готовим до майбутньої професійно-управлінської діяльності.

Самоефективність – це впевненість людини в тому, що вона може здійснити деякі конкретні дії, у той час, як припущення про результат відносяться до того, що вона думає про можливі наслідки своїх дій. Протилежним до самоефективної поведінки є поняття набутої безпорадності в поведінці. Набута безпорадність являє собою таку поведінку, за якої людина не може отримати бажаний результат від діяльності, тому що має певні деструктивні переконання щодо себе, своїх можливостей та здібностей [1].

Відповідно, самоефективна поведінка передбачає високу оцінку людиною своїх можливостей виконати певну діяльність. Когнітивно-поведінковий підхід А. Бандури та його учнів було покладено А. Беком в основу когнітивно-поведінкового методу як одного з ефективних методів у психотерапії [2]. На сьогодні когнітивно-поведінковий метод є одним із найбільш ефективних методів роботи з особистісною проблематикою.

Виходячи зі структури психологічної готовності студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності, модель психологічного консультування має являти собою покрокове оволодіння студентами компетенціями, що входять до структури психологічної готовності.

Модель психологічного консультування студентів технічних університетів до майбутньої професійно-управлінської діяльності складається з рівнів психологічного консультування студентів, які спрямовані на формування таких компетенцій:

1. особистісної компетенції студента;
2. навчальної компетенції;
3. навчально-професійної компетенції;
4. професійно-управлінської компетенції.

Розглянемо більш детально кожен аспект психологічного консультування. Психологічне консультування студентів із метою формування особистісної компетенції в межах їх психологічної підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності полягає в тому, що студент має оволодіти знаннями про себе, усвідомити свої сильні й слабкі сторони, бар'єри, що заважають йому бути ефективним у здійсненні будь-якої діяльності; після оволодіння знаннями про себе, студент має знайти

альтернативні ефективні стратегії поведінки і закріпити навички застосування нових ефективних стратегій поведінки у своєму житті. Сукупність психологічних знань про себе, особливості мотивації, умінь та навичок самоефективної поведінки людини є особистісною компетенцією студента.

Психологічне консультування студентів із метою формування навчальної компетенції передбачає оволодіння студентами в процесі цієї підготовки знаннями щодо своїх здібностей у здійсненні навчальної діяльності; аналізі власних стратегій здійснення навчальної діяльності; пошуку ефективних стратегій та набуття навичок застосування ефективних стратегій поведінки в навчальній діяльності. Іншими словами, студент має навчитись вчитись.

Психологічне консультування студентів із метою формування навчально-професійної компетенції спрямоване на те, що студент має оволодіти знаннями щодо себе як суб'єкта здійснення навчально-професійної діяльності, зокрема те, що заважає студенту бути ефективним у процесі здійснення навчально-професійної діяльності, а саме: оволодіння мотивацією до ефективного здійснення навчально-професійної діяльності, пошуку нових моделей поведінки і закріплення нових умінь та навичок навчально-професійної діяльності. Тобто в студента формується навчально-професійна компетенція.

Психологічне консультування студентів із метою формування управлінської компетенції передбачає оволодіння студентами психологічними знаннями щодо своїх можливостей здійснювати управлінську діяльність за фахом, що здобувається, здійснення аналізу своїх можливостей та бар'єрів щодо управлінської діяльності, а також пошук ефективних моделей поведінки в управлінській діяльності та набуття умінь та навичок самоефективної поведінки в управлінській діяльності.

Формування в студентів технічних університетів усіх вищезазначених компетенцій забезпечує їх якісну психологічну підготовку до майбутньої професійно-управлінської діяльності.

Відповідно, модель консультування студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності має являти собою *технологію психологічної підготовки*, що забезпечить оволодіння студентами компетенціями, необхідними для здійснення в майбутньому ефективною професійно-управлінської діяльності.

В основу створення моделі консультування студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої

професійно-управлінської діяльності покладено проблемно-орієнтований підхід у консультуванні як підхід, що розвинувся в межах когнітивно-поведінкового напрямку в психології [5; 8]. У рамках проблемно-орієнтованого підходу в консультуванні фокусування відбувається на аналізі сутності внутрішніх і зовнішніх причин проблеми, пошуку шляхів її вирішення. Тобто в основу консультування покладено конкретну проблему і саме відносно цієї проблеми відбувається аналіз поведінки клієнта. Вибір цього підходу обумовлено тим, що він дозволяє розв'язувати чітку проблему шляхом пошуку клієнтом за допомогою консультанта ефективних варіантів поведінки [6; 8].

Під поняттям клієнта розуміється нормальна, фізично і психічно здорова людина, у житті якої виникли проблеми психологічного чи поведінкового характеру, яка не здатна вирішити їх самостійно і тому потребує сторонньої допомоги [8]. У рамках проблемно-орієнтованого підходу центральною темою, на який відбувається концентрація уваги психолога і клієнта, є конкретна проблемна ситуація. При психологічному консультуванні студентів проблемними ситуаціями можуть виступати ситуації, пов'язані з труднощами в навчанні (які у свою чергу обумовлені комунікативними проблемами, низьким рівнем самоефективності в навчанні тощо), труднощами в професійному самовизначенні, які впливають на мотивацію до навчання тощо.

Для розв'язання проблеми в межах проблемно-орієнтованого підходу застосовується когнітивно-поведінковий метод, який дозволяє побачити причини проблеми через взаємозв'язок думок (когніції), емоцій та поведінку клієнта в конкретній ситуації.

Аналіз та самоаналіз за допомогою психолога, «хибних» думок клієнта, які заважають клієнту бути самоефективним у запропонованій ситуації, сприяє зміні когнітивних установок, пошуку ефективних думок щодо себе в цій проблемній ситуації. Зміна думки про себе, свої можливості в такій ситуації сприяє зміні поведінки на більш ефективну поведінку.

Отже, модель психологічного консультування студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності передбачає, що кожен крок психологічної підготовки обумовлений такими етапами: діагностичний, психоедукативний та консультативний.

На діагностичному етапі проводиться діагностика рівня самоефективності студента в межах цієї компетенції. Психоедукативний етап передбачає ознайомлення

студента з основами та методами роботи в психологічному консультуванні. Консультативний етап передбачає надання власне психологічної допомоги.

Головною метою цієї моделі консультування є поетапна психологічна підготовка до майбутньої професійно-управлінської

діяльності студентів у період навчання в технічному університеті.

У межах цієї статті охарактеризуємо більш детально методи та методики психологічного консультування студентів на етапі формування особистісної компетенції в студентів (Табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика методів та методик на етапі формування особистісної компетенції в психологічному консультуванні студентів технічних університетів

Етапи	Кроки психологічної підготовки	Методи	Методики
Діагностичний	Оволодіння студентами навичками самоефективної поведінки	Бесіди; інтерв'ю; спостереження, тестування.	1. Діагностика само ефективності (М. Шеєр, Дж. Маддукс); 2. Методика «Готовність до саморозвитку» (В. Павлов); 3. Методика «Визначення рівня своєї самооцінки»; 4. Методика «Портрет цінностей» (Ш. Шварц).
Психоедукативний	Оволодіння студентами навичками самоефективної поведінки	Бесіда, спостереження, опитування, лекція, дискусія, мозковий штурм	1. Аналіз результатів, отриманих на діагностичному етапі консультування; 2. Обговорення причин, що зумовили ту чи іншу оцінку студентами себе, своєї поведінки в житті тощо; 3. Пояснення консультантом на основі моделі КПТ особливості оцінки студентом себе і своєї поведінки
Консультативний	Оволодіння студентами навичками самоефективної поведінки	Психокорекційний метод (когнітивно-поведінковий і метод символдрами)	1. Побудова наявної моделі поведінки студента на основі аналізу його: когніцій, емоцій, поведінки; 2. Пошук та побудова альтернативної моделі самоефективної поведінки студента; 3. Закріплення вмінь та навичок самоефективної поведінки студента

Висновки. У результаті проведеного дослідження моделі психологічного консультування студентів технічних університетів у контексті їх підготовки до майбутньої професійно-управлінської діяльності можна зробити висновки про те, що одним з ефективних методів психологічної підготовки студентів до майбутньої професійно-управлінської діяльності є когнітивно-поведінковий метод; модель психологічного консультування студентів передбачає покрокове оволодіння студентами такими компетенціями, як особистісна, на-

вчальна, навчально-професійна та управлінська. Кожен крок консультування передбачає три етапи: діагностичний, психоедукативний та консультативний. Формування особистісної компетенції в студентів забезпечується застосуванням відповідних діагностичних методик та методів психологічної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандура А. Теорія соціального навчання / А. Бандура. – СПб. : Евразія, 2000. – 320 с.

2. Бек А. Когнитивная терапия депрессии / А. Бек, А. Раш, Б. Шо, Г. Эмери. – Cognitive Therapy of depression. – СПб. : Питер, 2003. – 304 с.
3. Варникова О.В. Формирование профессиональных умений у студентов технического вуза : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / О.В. Варникова. – Пенза, 2001. – 220 с.
4. Коттлер Дж. Психотерапевтическое консультирование / Дж. Коттлер, Р. Браун. – СПб. : Питер, 2001. – 464 с.
5. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования / Р. Нельсон-Джоунс. – СПб. : Питер, 2002. – 464 с.
6. Основы практичної психології : [підр. для студ. вищ. навч. закл.] / [В. Панок, Н. Чепелева, Т. Титаренко та ін.] ; голов. ред. С. Головки. – К. : Либідь, 2001. – 534 с.
7. Солошенко Д.В. Экстренная психологическая помощь. Консультирование / Д.В. Солошенко // Практическая психология и социальная работа. – 2003. – № 9-Ю. – С. 17–38.
8. Фрейджер Р. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейджер, Дж. Фейдимен. – СПб. : Прайм-Евразия. – 2002. – 865 с.